
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 336.226.11

О. М. Приходько, к. держ. упр.

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ РОЗВИТКУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**

Анотація. Досліджені концептуальні засади оподаткування в умовах ринкової трансформації економіки. Розглянуті основні засади податкової системи держави та формування її вихідних принципів.

Ключові слова: податкова політика; спрощена система оподаткування; Податковий кодекс.

Е. М. Приходько, к. гос. упр.

**ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОЛИТИКА НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ В УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ
НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ**

Аннотация. Исследованы концептуальные основы налогообложения в условиях рыночной трансформации экономики. Рассмотрены основные принципы налоговой системы государства и формирования ее исходных принципов.

Ключевые слова: налоговая политика; упрощенная система налогообложения; Налоговый кодекс.

O. M. Pryhodko, Candidate of Public Administration

STATE TAXATION POLICY IN TERMS OF NATIONAL ECONOMIC DEVELOPMENT

Abstract. The conceptual foundations of taxation in the conditions of market transformation of the economy the basic principles of the tax system of the state and formation of its original principles.

Keywords: tax policy; simplified tax system; the Tax code.

Актуальність теми дослідження. В умовах ринкової трансформації економіки України перед державою виникла проблема побудови гнучкої та водночас фіскально ефективної податкової системи. Останнє необхідне для здійснення державного регулювання економічної активності.

Постановка проблеми. Проте податкова система повинна ґрунтуватися на засадах стійкості та довговічності, максимального задоволення основних потреб держави, задля яких вона створена. Світова практика доводить, що це можливо на основі максимального використання сегмента прямих податків як найбільш справедливої форми перерозподільних відносин. Останнє підтверджує актуальність дослідження питань концептуальних засад прямого оподаткування в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання концептуальних засад оподаткування взагалі та прямого зокрема розглядали в своїх працях такі відомі вітчизняні вчені-фінансисти, як Федосов В. М., Адрущенко В. Л., Соколовська А. М., Мельник П. В., Мельник В. М., Ляшенко Ю. І. та ін.

Постановка завдання. Мета статті – дослідити концептуальні засади оподаткування в умовах ринкової трансформації економіки.

Виклад основного матеріалу. Кожна держава створює таку систему податків, яка б дозволила найповніше реалізувати притаманні їм функції. При цьому надзвичайно важливим є врахування історичної, соціально-економічної, ментальної специфіки даної країни та її народу.

Розглядаючи податкову систему України через призму наукового підходу до її створення, не можна стверджувати, що вона відповідає вимогам системності. Узгодженість між окремими по-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

датками до цього часу практично відсутня. На думку деяких економістів, податковий тиск з боку держави на суб'єктів господарювання унеможливує не лише їх поступальний розвиток, а й точне функціонування [1].

При визначенні розмірів податку, пільгового механізму, системи обліку доходів і витрат наш законодавець, схоже, практично ніколи не цікавився обсягами прибутку підприємця, і особливо тією їх частиною, що вже забрана державою раніше через перерозподільні відносини (у вигляді соціальних відрахувань, ресурсних платежів та ін.).

Серед основних засад податкової системи держави необхідно назвати і формування її вихідних принципів. Проводячи дослідження регулюючого та стимулюючого механізму оподаткування, у статті поставлено завдання з'ясувати, перш за все, які принципи держава визначає для реалізації на практиці в умовах ринкової трансформації економіки.

Принципи податкової політики, що відображають її завдання, визначені у постанові Верховної Ради України "Про основні положення податкової політики в Україні" від 4 грудня 1996 року:

- стимулювання підприємницької виробничої діяльності та інвестиційної активності – введення пільг щодо оподаткування прибутку (доходу), спрямованого на розвиток виробництва;
- обов'язковість – впровадження норм щодо сплати податків та інших обов'язкових платежів, визначених на підставі достовірних даних про платників податків, відповідальності за порушення податкового законодавства;
- рівнозначність і пропорційність – справляння податків з юридичних осіб у певній частці від отриманого прибутку і забезпечення сплати рівних податків та інших обов'язкових платежів на рівні доходи;
- рівність, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації – забезпечення однакового підходу до суб'єктів господарювання (юридичних і фізичних осіб, у т. ч. нерезидентів) при визначенні обов'язків щодо сплати податків та інших обов'язкових платежів;
- соціальна справедливість – забезпечення соціальної підтримки малозабезпечених верств населення;
- стабільність – забезпечення незмінності податків та інших обов'язкових платежів і їх ставок, а також податкових пільг протягом бюджетного року;
- економічна обґрунтованість – встановлення податків та інших обов'язкових платежів на підставі показників розвитку національної економіки та фінансових можливостей, враховуючи необхідність досягнення збалансованості витрат бюджету з його доходами;
- рівномірність сплати – встановлення строків сплати податків та інших обов'язкових платежів, виходячи з необхідності забезпечення своєчасного надходження коштів до бюджету для фінансування витрат;
- компетенція – встановлення і скасування податків та інших обов'язкових платежів, а також пільг їх платникам, відповідно до чинного законодавства про оподаткування винятково Верховною Радою України, Верховною Радою Автономної Республіки Крим і місцевими радами;
- єдиний підхід – забезпечення єдиного підходу до розроблення податкових законів з обов'язковим визначенням платника податку та іншого обов'язкового платежу, строків і порядку сплати податку, підстав для надання податкових пільг;
- доступність – забезпечення розуміння норм податкового законодавства для платників податків та інших обов'язкових платежів.

При цьому важливо підкреслити, що основні принципи побудови та реформування податкової системи не повинні суперечити один одному у процесі практичного впровадження, інакше отриманий ефект означатиме підриг основ матеріального виробництва і споживання [2].

Функціонування податкової системи у будь-якому випадку відносно скорочує потенційно можливі обсяги виробництва. Якщо ж при цьому в основі її побудови закладено деформовані чи не обґрунтовані засади, то це вкрай негативно впливає на виробничу і соціальні сферу суспільства. Адже, "впливаючи на економічну ефективність виробництва, податки тим самим призводять до зміни його обсягів (згортання чи розгортання). Існуючи задля отримання прибутків, виробництво дуже чутливо реагує на їхнє скорочення, особливо через оподаткування" [2, с. 31].

Застосування в податковій системі України вищезгаданих принципів мало б бути підпорядко-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

ване забезпеченню гармонійного співвідношення між суспільно-державними та індивідуально-приватними інтересами в процесі розвитку. Однак аналіз сучасних механізмів оподаткування свідчить, що не всі названі принципи податкової політики знайшли своє практичне застосування. Особливим прикладом цього може бути принцип стабільності.

При цьому необхідно зауважити, що зміни до податкового законодавства мають на меті вдосконалити механізм оподаткування з урахуванням зрушень в економічному середовищі. Але інтереси наповнення бюджету вимагають, щоб оподаткування було прогнозованим для платників і кожний суб'єкт підприємницької діяльності міг планувати свій бізнес. Це означає, що держава повинна більш виважено визначати певні "правила гри" хоча б на якийсь сталий період.

Принцип стабільності податкового законодавства, на нашу думку, повинен передбачати сталість ставок, пільг і правил оподаткування принаймні на найближчі 5 років з моменту введення в дію податкового законодавства. Особливу увагу держава повинна звернути на платників податків, які беруть участь у цільових державних інвестиційних програмах. Їм необхідно забезпечити незмінність умов оподаткування протягом усього періоду дії податкового законодавства.

Аналіз свідчить, що, на жаль, поки що не можна вважати податкову систему України і соціально справедливою. У нас сьогодні не застосовується диференційоване прогресивне оподаткування громадян, які отримують дуже великі доходи. Після введення в дію нового законодавства про податок на доходи фізичних осіб ситуація з цього питання тільки ускладнилась. Не відрегульований до цього часу і порядок визначення надвисоких доходів.

На нашу думку, вже гостро стоїть питання векторного напрямку оподаткування. Основним джерелом надходжень повинно бути надходження від громадян, а не від підприємств. [3]. На сьогодні в Україні фактично відсутні непрямі методи оцінки доходів юридичних і фізичних осіб, немає єдиної інформаційної бази.

Відсутність законодавчого регулювання непрямих методів оцінки доходів юридичних і фізичних осіб, які широко застосовуються іншими країнами світу, викликає справедливі нарікання з боку населення, обуреного невідповідністю задекларованих доходів реальним витратам окремих представників тіньового бізнесу. Питання ефективного контролю за тіньовими потоками було і буде актуальним як для України, так і навіть для держав з розвинутою економікою.

Верховна Рада України, визначаючи засади податкової політики, не випадково в своїй постанові першим принципом назвала стимулювання підприємницької виробничої діяльності і пов'язала його реальне втілення з введенням пільг щодо оподаткування прибутку, спрямованого на розвиток виробництва. Законодавець, відзначаючи вагому роль податкових пільг у стимулюванні підприємницької діяльності та інвестиційної активності, вважав за необхідне визначити також і основні принципи надання пільг і звільнення від оподаткування. При цьому законодавець повинен передбачити необхідність здійснення впорядкування систем податкових пільг, враховуючи, що звільнення від сплати податків або зменшення їх розмірів є однією з форм бюджетного фінансування і датування суб'єктів господарювання та громадян. Шляхи, якими можуть надаватися податкові пільги, це:

- а) зменшення бази або об'єкта оподаткування;
- б) запровадження знижених податкових ставок;
- в) зменшення нарахованих сум податків;
- г) звільнення від сплати податків окремих категорій платників;
- д) надання відстрочення (розстрочення) у сплаті податків.

Пільгове оподаткування повинно бути підпорядкованим створенню умов для активізації інвестиційних процесів, насамперед у пріоритетних сферах матеріального виробництва, визначених основними напрямками структурної перебудови за конкретними програмами і проектами та здатними забезпечити збільшення випуску і здешевлення товарів [4].

Податкова пільга – це елемент механізму оподаткування, причому не другорядний, а дуже важливий з позицій дотримання вимог до створення податкової системи і принципів, закладених в основу податкової політики держави. Вітчизняне ж законодавство передбачає надто багато економічно необґрунтованих пільг. Так, абсолютно незрозумілими та нелогічними є пільги, що надаються окремим підприємствам (АвтоЗАЗ, деяким металургійним підприємствам та ін.), а не

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

галузі в цілому. Адже стимулювання розвитку виробництва вимагає заохочень для всієї галузі. Встановлення ж виняткових умов для окремих підприємств знищує конкуренцію та заохочує монополізм.

Відсутність законодавчих і адміністративних бар'єрів у питаннях встановлення пільгового оподаткування призвела до виникнення досить складної та незрозумілої ситуації. Сьогодні пільги перетворились у чинник, який розорює і економіку (через необґрунтоване обмеження конкуренції), і бюджет України. До того ж ці величезні втрати держави пропорційно не вплинули на розвиток суб'єктів господарювання, яким були надані пільги. Саме тому діючий сьогодні пільговий механізм оподаткування в Україні можна сміливо характеризувати як неефективний.

Висновок. Таким чином, побудова податкової системи повинна визначатися науково обґрунтованими принципами оподаткування, які слід спроектувати так, щоб податки найповніше виконували свої функції і забезпечували мобілізацію певної частини ВВП до державного бюджету з метою фінансування державних витрат, здійснювали регулювання доходів господарських суб'єктів і громадян.

Останнє дозволить стимулювати або, навпаки, стримувати їх діяльність, а отже, регулювати соціально-економічні процеси в державі. Існуюча залежність між економічною ефективністю, обсягами виробництва та оподаткуванням дозволяє державі досить суттєво впливати на виробництво через свою податкову систему. Але одночасно цей факт означає, що при реформуванні податкової системи слід звернути увагу на те, в якому співвідношенні вона знаходиться з виробництвом. На нашу думку, повинні виконуватися такі умови:

- по можливості потрібно ухилятися від негативного впливу оподаткування на виробництво. Порушення цієї умови призводить до скорочення обсягу коштів, з яких сплачуються податки;
- потрібно враховувати вплив податків на споживача. Скорочення споживання негативно впливає на виробництво і також скорочує обсяги надходження податків;
- повинен провадитися серйозний науковий аналіз пільгових механізмів і можливостей перекладання податків, адже непередбачені перекладання та необґрунтовані пільги призводять до нерівномірного розподілу податкового тягаря.

Оскільки податки в ринкових умовах діють як макроекономічні стабілізатори та регулятори економіки, то їх використання у цій функції є досить складним процесом, який потребує подальших фундаментальних і прикладних досліджень відповідних проблем.

Література

1. Ляшенко, Ю. І. Формування бюджетних коштів України в умовах ринкової трансформації економіки / Ю. І. Ляшенко. – Ірпінь : Академія ДПС України, 2003. – С. 122.
2. Ільашенко, В. А. Податкова політика України в умовах ринкових трансформацій / В. А. Ільашенко. – Запоріжжя : Вид-во КПУ, 2014. – 316 с.
3. Про Державний бюджет України на 2015 рік : Закон України від 28.12.2014 № 80-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/80-19>.
4. Мельник, П. В. Розвиток податкової системи в перехідній економіці / П. В. Мельник. – Ірпінь : Академія ДПС України, 2001. – С. 237.

References

1. Lyashenko, Y. I. Formuvannya biudzhetykh koshtiv Ukrainy v umovakh rynkovoi transformatsii ekonomiky [The Formation of the budget of Ukraine in the conditions of market transformation of economy]. – Irpin : Academy of state tax service of Ukraine, 2003. – P. 122. [in Ukrainian].
2. Ilyashenko, V. A. Podatkova polityka Ukrainy v umovakh rynkovykh transformatsii [Tax policy of Ukraine in the conditions of market transformations] / V. A. Ilyashenko. – Zaporozhye : Publishing house of the Communist party, 2014. – 316 p. [in Ukrainian].
3. Pro Derzhavnyi biudzhets Ukrainy na 2015 rik [On the State budget of Ukraine to 2015] : Law of Ukraine of 28.12.2014 № 80-VIII // Retrieved from : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/80-19>. [in Ukrainian].
4. Miller, P. V. Rozvytok podatkovoi systemy v perekhidnii ekonomitsi [Development of the tax system in a transition economy]. – Irpin : Academy of state tax service of Ukraine, 2001. – S. 237. [in Ukrainian].

Надійшла 9.11.2016

Бібліографічний опис для цитування :

Приходько, О. М. Державна політика оподаткування в умовах розвитку національної економіки / О. М. Приходько // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 4 (8), ч. 1. – С. 160-163.